Somogy Megyei Múzeum
NA – 968
Néprajzi adattár

Somogy Megyei Múzeum
NA – 968
Néprajzi adattár

GYŰJTŐ: PINTÉR PÁLNÉ

GYŰJTÉS IDEJE: 1974.

TART.: A KENDER TERMELÉSE ÉS MUNKÁLÁSA KAPOLYON

14 lap

FÖLDRAJZI MUTATÓ: KAPOLY

SZAKMUTATÓ: VIII/A
XIV/1

PAPÍRIPARI VÁLLALAT
KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁROZÁS

ÁTVETVE AZ EGYSÉGES LTK. 2736-OS TÉTELE ALÓL

1/14/10

K/A KENDER TERMÉLÉSE ÉS MUNKÁLÁSA KAPOLYON.

PINTÉR PÁLNÉ GYÜJTEMÉNYE. Tihany. Visszhang ut. 1.

AZ 1974. ÉVI. NÉPRAJZI ÉS NYELVJÁRÁSI

GYÜJTŐ PÁLYÁZATRA.

Somogy Megyei Múzeum
NA - 968
Néprajzi adattár

RIPPL-RÓNAI MÚZEUM KAPOSVÁR

2736

Pintér Pálné

A kender termelése és munkálása Kapolyon,

Kapoly

2736

T/14/10

/ A kender termellése és munkállása Kapolyon. /

Somogy Megyei Múzeum
NA - 968
Néprajzi adattár

PINTÉR PÁLNÉ dolgozata.

Az 1974-évi.Néprajzi és Nyelvjárási
Gyűjtő PÁLYÁZATRA.

A Kender termellése és munkállása Kapolyon !

A tizen kilensedik század elején,mikor még a férfiak vászon ingbe és bőszáru vászon gatyába jártak, az asszonyok pedig ráncos dereku bő vászon pétőbe, nagy értéke volt a kendernek.

Akinek csak egy kis darab földje volt ,azt kenderrel vetette be.Mert pénz kereset nemvolt, a szegény családok csak kenderből készültruhába jártak.

Talaj előkészittése.

Kender termesztéshez feltétlen jó kövérföld kellett. Erre a célra a kerékpázsiti rétek melletti földek vótak az alkalmassak, meg a falu alatti házhelyi fődek. Mert ezek végibe ott van a patak.

A kender fődet minden évbe ganyézni köllött,csak ugy vót jótermés. Tavasszal fölszántották a-zősszel beleszántott ganyés fődet, a szántás tetejére rávetették a kender magot. Utánna tüske boronyával bele boronyálták a magot.

A kendermagot sürüre köll vetni, hogy szép vékonyszálu legyen. Mert a vastag bürkös száru kenderbül nincs finomszálu.

Akinek csak akkora kis fődgye vót hogy szántani nemlehetett, az ilyen ember ugy kapálta föl bakhátra a fődet. Mikor főkapáta,akkor egy abrosz két sarkát összekötötte és abbul vetette el a kendermagot. Utánna fagerébgyévvel bele gerébgyézte a magot a fődbe.

Akinek pedig nemvót fődgye,az a gazdag parasztoknál válalt feles kendert. Kendernyüvés elött valóságos harc fólyt a feleskender kiosztásakor.

Akinek nemgyutott kenderfőd, az lóggó órral ballagott hazafelé.

Innen maradt fönn az a szólás-mondás hogy:

"Ugy áll a szájja,mind akinek nemgyutott kender főd !"

Virágos kender nyüvése.

A kender termése kétféle, virágos és magos kender. Mind a kétféle eggyütt nyől,csak a virágos kender egyhónappal előbb beérik.

Mikor a virágos kender hollasztya a virággyát és a szára szép sárgaszinü, akkor azt kiköll nyüni a magos kender közül.

A kendernyüvése asszony munka. A család nő tagjai elmentek a kenderfődre és a szélénél megkezdték a virágoskedert nyüni.

Szálanként huszkották ki, nehogy a magos kendert is kihúzák vele.

A jobb kezükkel huszkották és átt tették a bal markukba. Mikor a virág alatti vékony szálakkal telle volt a markuk, akkor pár szál hitványkenderrel két helen átt kötötték a kender markot. A virág alatt és a gyökere fölött.

Mikor összekötötték, letették a barázdába.

Minden fehérnép /a nőket igy hivták/ egy méter széles csikot vett eléje, ameddig kétfelé elért a keze.

A lábukat ovatossan csusztatták előre, nehogy a virágos kendert letiporgya.

Mikor megint nyütek egy-egy kévét, azt kidobták a barázdába, vagy a kenderfőd végire. Mikor kiértek egy sávon, vissza fordútak és ugy folytatták.

KITÖSVÁR

Amelyik családba nem vót egyméi több fehérnép, azok ketten-hárman összeáltak és kalákába nyüták a kendert. Mert a kender nyüvése igen szaporátlan és unalmas egynek. Azért áltak igy össze, mert beszélgetés közben a munka is jobban ment.
Mikor az egyikké elfogyott, mentek a másikót nyüni. Mikor a nyüvéssel végeztek, össze hordták a kender markokat egyhelyre. Ottzsupp kötélbe rakták .Egy kévébe 25-30 markot tettek,úgy hogy fele ellenkezőleg volt a kévében. Ezt azért kellett ugy csinálni,hogy egyformán huzzon mind két felé. Igy nem dült ki a kévéből.
Ezután akinek befogatja nem volt,az tragacsra rakta a kévéket és tólta az áztatóba.

Kender áztatás.

A Kerék -pázsiti rét szélibe folyott végig egy kis patak. Minden gazda ott ásott két-három méteres kis tavacskát, abba áztaták bele a kendert. 70-80 ,cm mélyre ásták,hogy jól elnyelje a viz a kendert.
A másik áztató tavak pedig a vasut Állomás alatti Gyócsikai réten voltak. A kender kévéket szorossan egymásmellé tették a tóba. Hosszi karókat vertek melléje,nehogy elvigye a viz.
A kévékre szalmát tettek és arra fődet szórtak, avval nyomatták le a vizbe. Két hétig kellett ázni a kendernek,csak azután lehetett kimosni, mert csak akkorra vált le a kender bőre a száráról.
Mielőtt ki akarták mosni a kendert, elmentek megnézni hogy leválik-e a száráról,hüvössebb idővel egy-két nappal tovább kellött áztatni.
Abból az időből maradt fönnez az nóta:

"Egy kislány elment áztatni kendert.
Egy béka hirtelen, a szoknyáján termett.
A kislány jajgatott, a béka halgatott.
Óh, jaj-jaj a zsivány, meglátta-a....
Piros alma csüng-a,lüng-az ágon.
Én meg a rózsámat várom.
Ólyan édes volt a csókja.
Mintha csupa-csupa, csukoládé cukor volna."

Kender mosása.

Kétheti áztatás után mentek a fehérnépek, kapával és vaskapoccsal a kender áztatóhoz. A vaskapoccsal lehuzták a kender kévékről a szalmát és a fődet. Amely a vizbe lenyomta a kendert. Ekkor az feljött a vizszinére,onand a vaskapoccsal kihúzták a tószélére.
A kapával pedig a kenderről lehuzott sárt és rohadt szalmát kimerték a tószélére,hogy ne akadályozza a kender mosását.
Ekkor ecetbe mártott rossz kapcát huztak a lábukra, hogy a pöcák ne ragadjanak rá a lábukra.

Bele áltak a tóba, térdig érő vizbe és kibontották a kévéket. A kender markokról is letéptók a kötelékeket, utánna markokként megkezdték a mosását. Éspedig olyan formán, hogy a jobb kezükkel átt fogták a kender marok hegye felüli részét. Bal kezüket pedig a marok dereka alá tették, nehogy ketté törjön a kender marok.
Igy csapkodták a vizbe előre, hátra rángatva. Mert igy a kender szálai közül minden piszok kiment.
Ezután meg forditották a markot és am másik felét is hasonlóképp kimosták. Mikor már tiszta vót, kidobták a gyópre.
Nagyon fárasztó munka vót a kender mosás, de mulatságos is vót. Mert aki félt a békáktól, az mikor feléje uszott egy béka, sikittva ugrott ki a tóból. Mikor végeztek a kimosással, a vizes markokat egyenkén föl álogatták hogy a viz folyon le róla.
Eggyik kézzel meg fogták a kender marok hegyét, a másik kézzel pedig az alját vagyis a tövét kör alakba szét húzták, mint egy burittót ugy álitották föl. Igy a szél nem döntötte el, ha fújt is.
Mikor elszáradta a vizét, össze szettékés zsupp kötéllel kévékbe kötötték. Kinek befogattya nemvót, az tragacson haza tólta.
A feles kendereket pedig a gazda kocsival haza szálitotta. A gazdda udvarában mikor szép napos idő vót, kiteregették szárannyi.
Mikor jól kiszáratt, megkezdték a törését és a tilullását.
Erűl is van egy régi nóta:

"Ángyika, ángyika kendert áztat.
Béka a zsebébe, bele mászott.
Hun ki mászott, hun bemászott.
Ángyika, ángyika kendert áztat!

Hun kimászott, hun bemászott.
Ángyika, ángyika meg babázott!"

A kender tilullása.

A tilulló egyméter magas és egyméter hosszi, két talpra csinyátt két egymás mellé szegelt deszka vót. Mely között 4-5.cm rés volt.
A két deszka közötti résbe, egy kiélezett deszka vót helezve, ami egy nagy vas szeggel vót bele erősitve. De ugy hogy az a szegen könnyen emelhető legyen.
Ennek a kiélezett deszkának a külső vége, gömbölüre kivót faragva. Hogy azt félkézzel könnyen átt lehessen fognyi. Ez vót a tilúlló nyevinek a fogantóktya, vagyis a nyele.
A száraz kender markot a tilulló tetejin össze törték, ugy hogy a markot a tilulló tetejére tették és az eggyik kézzel fogták a markot, a másik kézzel pedig lefelé nyomkodva tördelte.

Mindig a kender tüjénél kezték a tördellést és 15-2o ,cm távolságba fölfelé ,egész a hegyi -ig.
Mikor igy összetördelték, utánna az isztergyéhez támosztott sima külsejü nyomórudhoz verték,két ódalrul jobbrul -balra,balrul-jobbra.
Azért köllött sima nyomórud ehhez,nehogy bele akaggyon a kender szála.
Ez a nyomórud négy- öt méter hosszu vastag rud, széna és gabona behordására szükséges.
Mikor igy kiverték a kender marok közül az örege pazdergyát,/a kender belső kemény szárát hivták pazdergyának./ Amit a kender szálai közül kivertek ,ez finom gyújtósnak használták. Ezután kezdődött a tilullás.
A tilullónak a kiélezett részét a nyelével felemeték a jobbkézel. A bal kezükbe pedig a kivert kender marok eggyik végét fogta,azt a tilullóra téve lassan magafelé húzta. Közbe a jobbkézbe fogott éles tilulló nyelvével,aztgyors nyomkodással össze zuzta,a bent maradt pazdergyát.
Utánna a tilullóhoz verve azt is kirázogatta közüle az apróra zuzutt pazdegyát. Ezután megsodorta a kender markot és két kötrét össze fonta mint a fonyott kalácsot. Igy folyt le a tilullás.
Ezután a kender tiprás ,vagyis a kender nyomó következett.

Kender nyomás.

A kender nyomás a lányok számára ,nagyon kedves szórakozás vót.
Amelyik lányos háznál kender nyomót akartak tartani, az a lány a délutánni órákban elment 15-20, lányos házhoz és a szülőktől elkérte a lányukat kendert nyomni.
Este sötétedés után össze mentek a lányok, a lakásba lehuzták lábukról a cipőt vagy a tutyit. Nyáron minden lány csak a templomba ment cipőbe, máskor mindig csak tutyiba jártak.
Akinél jó erős kerittés és nagykapu vót, ott a kapun belül a födre hosszu kocsi deszkákat tettek. Azon sorba áltak a lányok és ott mezétlábbal tiporták és a talpuk alatt forgatva nyomták a kendert.
Azért köllött megnyomni, hogy a kemény és durva kender szálak megpuhúlyanak. Közbe megköllött pökönnyi a kender markot,mert csak akkor puhúlt meg kellő képp.
Ahól a kerittés és a kapu nem vót megfelelő arra, hogy bele lehessen kapaszkonnyi, ott két fürészbakra fektetett hosszi lajtergyába kapaszkottak a lányok két óldalrul és ugy nyomták a kendert.
A kender markokat már előre el készitették a tipráshoz, még pedig ugy hogy az összefont kender markot csatra vetették és össze csomózták.
A házi asszony az előruhájába rakta és kivitte, ott sorba adta alányoknak. Azok előre is jól le pökötték ésugy tiporták.
A puhára nyomott markot egy vessző vékába takták és nótaszó mellett nyomták a kendert mig elnem fogyott.

A legények arul tutták meg hogy kinél van kender nyomó, mert a lányok egész este annyira danútak hogy az egész faluba elhallott. Ilyen és hasonlókat daloltak :

" Édes anyám re-ce-ce, mindig intett a jóra.
Ne járjak el én a kender nyomóba.
Nem halgattam édes anyám szavára.
Rátanitott re-ce-ce, babám a csalfaságra !

Édes anyám re-ce-ce, mivan a köténnyébe?
Piros alma : Aggyon eggyet belőle !
Addig aggyon, mig kapolyra nem érek.
Mer azután re-ce-ce, szerelemmel meg éllek !"

Mikor elfogyott a kender nyomás,bementek a lányok fölhuzni a cipőt, vagy a tutyit. De ahól valamelyik huncut legénynek sikerült előre be lopakodni a lakásba, az ott össze cserélgette a lányok lábbelijét. Ilyenkor vót nagy csete-paté, senki nemtalálta a lábbelije párgyát. A legények pedig jót nevettek kivül az ablak alatt.
Ilyenkor megkinálták a lányokat egykis sült tésztával és gyümölcsel. Utánna mentek ki az udvarba táncólni, mert mindenki hivott harmonikást. is
A tiltott szerel meseknek ez jó alkalom vót a találkára. Mert a mamák ide nem vótak hivatalossak.
Egy petróliumos lámpát tettek az ablakba, de belül: mert ha ki tették az udvarba, a legények mingyárt elfújták.
Igy csak akkora helen vót világos az udvar,ameddig alámpa elvilágitott. Bizony azon arészen senki nem tánsút;mindeki a sötétre huzódott.
A lányok egymásba karólva, a tornácba áltak. Ott várták hogy a legénynek hivják őket táncólni.
Azok a lányok akik a bálokba is petrezselmet szoktak árúlni, kiket nemkértek föl táncra a legények, itt azok se ádogátak.
Össze fogózott két lány és ők is táncóltak.
Igyhát a kender nyomói mulatcság, kedvezett ugy a szerelmeseknek mint a szerető nélküli lányoknak.
Éjfél felé vót vége az táncnak, mindenki ment haza, ki párossan, ki párnékül. A harmonikásnak egy liter bor vót a füzetése.
Az elsőkender nyomásomról nekem is van egy emlékem. 13-éves vótam és a nővéremet hivta kendert nyomni a barátnéja. Énis szerettem vóna elmennyi, megkérdeztemtüle:-Juliska, énis elmehetek?-Csak gyere,monta.
Én nagy bóldogan mentem az első kendernyomóba,természetessen csak mezétláb. Ez Nagyasszony napja elötti estén vót.
A Székesfehérváriak mindig ezen a napon szoktak Andocsra menni a bucsura. De mindig Kapolyig mentek és ott aludtak.Ezen a kender nyomón ezekközül is vóltak lányok.

Mikor elkezdődött a tánc,énis oda áltam a Fehérvári lányok mellé hogy nézem hogyan táncúnak.
Ahogy ott áltam, odagyütt elém egy gazdag legény,aki a szegány lányt megse látta. Meghajólt előttem éskedvessen mondta: "Szabad?"
Én ijedten kérdeztem tőle: " Én ?" Ő Ráfelelte: "Igen !"
Igy aztán remegve mentem vele táncolni. Táncólni tuttam, megtanitottak a nővéreim. De legénnyel akkor táncútam elősször.
Jártam én a polkát mezétláb, csak ugy porzott. Attul fétem legjobban, hogy a nagy csizmájával rálép a lábomujjára.
Táncóltunk egy darabig szónélkül,mikor oda értünk ahól a lámpa világitott, hangossan elkezdett nevetnyi. "Ha-ha-ha! Hát tevagy Lidi?"
Ijetten montam neki:- Megkérdeztem,hogy engem hiv táncúnyi?
Rá felelte hogy: -"Nó nincs semmi bajj!" Vót azért annyi böcsület benne hogy nem hagyott ott, végig táncúta velem a táncot, csak akkor köszönte meg. Hanem én nagyon szégyeltem magam,hogy mezétláb táncútam egy nagy gazdag legénnyel. Sokáig kerültem mint"Ördög a tömjént".
Nem is táncoltam vele,többet soha. Igaz ,nem is hiányzott!

Kender palollása és gerebenyezése.

A kender nyomás után, mikor szép napos idő vót, a meg nyomott össze csomózott kender markokat szét bontották és kirakták szárannyi a kerittésre. Mikor megszáradt, megkezdték a palollását.
A palollás ugy történt, hogy a mosószékre kötözött gerebeny lapjához veregették a megszáratt kender markot. Közben a porrá tiport pazdergyaát kirázogatták közüle.
Addig veregették a gerebeny talpához amig csak porzott. Mikor mmár nemvót benne semmi por, megkezdték a gerebenyezést.
Ez mind a fehérnépek dóga vót. A kiporólt, kipallótt kender marok eggyik felét a jobb kezük fejére csavarták, a másik felit ovatossan a gerebenybe huszkották.
A gerebeny egyméter hosszi, harminc centi széles simára gyalult foszni deszkábul készült. Melynek a közepébe nagyon sok hegyes kovácsólt szeg vót bele verve, úgy hogy a szegek hegye legalább tizenöt centire kiált a deszkábul.
A gerebeny szegei nagyon sürüen vótak verve, legalább husz centi átméretü körben. Hasonlitott egy gömbölü meszellőhöz.
Olyan vót a gerebenyezés mind a kócos haj fésüllése. Ahogy huszkották a kender markot a gerebenyhöl, a kender kocca benne maratt a gerebenybe. Mikor már sok kóc vóta gerebeny szegek között, akkor mindig kiszették belüle és fére tették.
Mikor az eggyik felibül kifogyott a kóc, akkor megforditották a markot és a már kigerebenyezett felit csavarták rá a kezük fejire.

Ezután a másik felit is ki gerebenyezte. Mikor abbul a felibül is kifogyott a kóc, a szép sima szálu kendert meg csavarva össze fonta nehogy össze kuszálóggyon. Ez vót a szála kender.
A szála kenderbül fonták a fótozáshol való kender cérnát. Ezt nagyon finom szálu kenderbül lehetettcsak fonni.
És a finom vékony fonál is ebbül lett fonva, melybül a szép házi szőttest szőtték a takácsok. Melyből abroszt, türülközőt, szakajtó ruhákat, csináltak. A férfiaknak ráncos száru bőgatyát és üngöt. A fehérnépeknek pedig péntőt és könyékig érő ujjas üngöt.
A gerebenybül kiszedett kender kócot, szépen össze hajtagatták, ugy nézett ki mint a baba pólya.
Ebbül vastagabb fonalat lehetett fonnyi. Ebbül köttő zsákok, ponyvát és az ágyakba szómazsákokat csinyáltak.

A magos kender.

A magos kender csak ősz elejével érettbe. Mikor a kender szára sárgúlni kezdett, elmentek az asszonyok megnézni,elég érett-e a kender mag. A fogukkal ketté harapták a kender magot, ha elég kemény vót a mag belseje, akkor kezdődhetett a magos kender nyüjése.
Ez sokkal gyorsabban ment mind a virágos kenderé,mert ezt nem szálanként köllött huzigányi. Eszt már ugy gyomláták marékkal.
Eszt is maroknyi kis kévékbe kötözték,két helen. A töve fölött és a mag bűrék alatti résznél.
Mikor végeztek a nyüjéssel az asszonyok, csomóba horták a kender markokat és ott a fődre lerakták,ugy hogy a kender magos vége szembe forditva egymáson legyen.
Igy rakták jó magosra, egysort jobrul,a másik sort balrul, hogy azok egymást takargyák. Egy hétig ott hagyták, hogy a magház,vagyis a büréje le pálljék a kender hegyirül és a levele is.
Egyhét mulva szétt szették és rézsutos keresz formába lerakták a fődre,úgy hogy a magos hegye mind fönt legyen.
Egynapig igy szárogatták, hogy könnyen elcsépűhessék.
Másnap kivitték a pihyvát a kenderfődre,azon el csépűték.Mégpedig ugy hogy egy sámedlit is vittek és ahhoz verték a kender magos végit. Addig verték a sámedlira a kendert,amig lenem ment róla minden mag bűréstől, levelestül.
Utánna a kendermagot zsákba merték és haza szélitották, ki kocsival ki pedig tragacson. Mert a kender magot nehéz kirostálni,nagyon sok időt vett igénybe, mert a rosta aljához tenyérrel köllött nyomkonnyi és dörgűgetnyi, mert másképp nemgyütt ki a büréjibül.
A kendermag pedig nagyon értékes és kapós vót, a tikok is nagyon

szerették és sokat tojtak tüle. Ezt bizonyitja Petőfinek az:"Anyám tyukja" cimü verse is. Ő is azt irta:" Válogat a kendermagba"
Hát még télen a kis cinegék mennyire örültek, ha az ablakba vagy a virágtartó deszkára tettek ki nekik kendermagot.
A magos kender elcsépelt szárát, vagyis a markokat szintén kévékbe kötötték és elszálitották az áztatóba.
Ennek az áztatása is hasonlóan készült, akár csak a virágos kenderé. Csak ennek négy-öt,nappal tovább köllött ázmyi mert ősszel már hidegebb a viz ,és a magos kender szára erőssebb és szárazzabb.
A harmadik héten mentek a fehérnépek kendert mosnyi,hanem ez már nem vót újjan kellemes mind a virágos kender mosása. Szeptember végivel már nem vót kellemes, órákig a hideg vibe álni térdig.
Mert kendert mosnyi csak ugy lehetett.
A magos kender mosása, sok fiatal fehérnép életibe kerűt. Mert az ha beteg vót is, ha kiázott a kender azt ki köllött mosnyi!
Avval senki sem törődött, hogy abbul mekkora bajj lehet. Ha valamelyik ágynak esett, nem orvoshoz mentek hanem a javas asszonyhoz.
Meg az az igazság, hogy régen az orvosi tudomány is minimális vót.
Ezt szomoruan igazólják a régi Halotti Anyakönyvek.
Ha valaki meghalt, elhivták a halottkémet azt beirta: Nyavajájja : "Belső rothadás" vagy pedig: "Erőtlen sinylődés" .Ezzel aztán elvót minden intézve. Aki még időbe menta javas asszonyhoz ,azt még meg tutta mentenyi a meleg kemencébe bujtatással.
Az ilyen beteg fehérnépet, kenyérsütéskor mikor a kenyeret kiszették a kemencébül, a meleg kemence aljára hitvány zsákot teritett és arra rá hasaltatta a beteget.
Hátrafelé be mászatta a meleg kemencébe, hogy csak a feje és a karjai vótak a kemence szájján kivül. A nyaka és a válla körül rongyokkal eltömte a kemence ajtó nyillásátés elkezdett a fejefölött hadonászva ,értelmetlen szavakat mormólni. Hijába jajgatott a beteg hogy nem birja! Nemtörődött vele a javas asszony.
Amikor már az ujjai hegyéből is csöpögött a viz ésmár szólni sem birt a beteg , aszt monta a javas asszony hogy most ment ki belüle a rontás! Ezután ketten-hárman kihúzták a kemencébül és ágyba fektették. Aki ezt kibirta, az meg gyógyult. De nem a javas asszony hókuszpókusszátul, hanem ki izzadta a sok meghült vizet a testéből.
Bizony a kender mosásoknak nagyon sok áldozata vót.
Mert pénz sem vót orvosra meg patikára. De rendes orvosság se vót.
Azóta óriássá fejlődött az orvosi tudomány !

MEGYEI KÖNYVTÁR MÚZEUM KAPOSVÁR

A kender fonása.

Mikor már minden őszi betakaritási munka elfogyott, ha beköszöntöttek a hideg téli napok, lehordták a rokkákat a pallásokrul. Tóll söprüvel leporulták üket az asszonyok, utánna pedig széttszedve vizes ronggyal letürülgették minden részét.

A szükséges heleken,pl, az orsó tartót, a kerék hajtókát és a kerék tengölit , disznó zsirral jól be zsirozták hogy könnyen lehessen hajtanyi. Meg a hajtókát tartó talp bőrözött részét is.

A hajtó zsineget is szappanyos forró vizbe kimosták ,hogy zsiros nelegyen, mert ha a zsineg zsiros vót, a hajtó kerék mingyár ledobta a zsineget.

Mikor a rokkát rendbe tették, a kendert is elő készitették. Elősször a szép szála kendert fonták meg. Megfogták a kender marok két végit és azt ketté szakitották. egyszerre két-három markot. Ezt ujság pappir közé csavarták ,ugy hogy a keté szakitott fele kinn vót a pappirbul. Ezt a felit lefelé tartva, rákötöztók a rokkafára. A pappirbul kinn levő kender szálakat igy könnyen ki huzigálták. Közben az zíjjukat meg-meg nyálozták, mert csak ugy ragadtak egymáshoz a kender szálak.

Minden rokkához két-három orsó vót, az orsó szárnyán apró likak vótak ,melybe drótbul csinátt gömbölü kapocs vót beledugva. Ezt egy kb öt centis drótbul ugy csinyáták, hogy egy főzőkanál nyelire hajtva a drót két végit lapos fogóval össze csavarták. A végit hegyesre reszelték és levették a fakalányrul, aszt bele csavarták az orsó szárnyán levő likba. A kender fonalat ez szabályozta hogy egymásra kerüljön a fonál.

Az asszonyok álamdóan figyelték hogy mikor telikk meg eggy kapocs alja. Ha már elég magossan vót a fonál, akkor egy likkal arrább tették az orsó szárnyán a kapcsot, nehogy ledüljön a fonál.

Ha ledült a kapocs alatti fonál az áspállásnál sok baj vót vele, mert a ledütt fonál össze kuszálódott és elszakatt.

Eggy orsóra három sor fonál fért. Ha megtellett kicseréték és másikat tettek föl helette.

A kender cérnát ,nagyon finom szálu kenderbül fonyták. Azt igen vékonyra köllött fonyni, mert azt kétrétü fonálbul köllött össze viszálni, mégpedig ugy hogy amikor két orsó megtellett vékony fonállal, azt Külön szakajtó kosárba fapácára tették,hogykönnyen foroghasson.

Azt a harmadik orsóra a két szálat egyszerre rá viszálták. Azért mondták azt viszállásnak, mert akkor hátrafelé,vagyis visszafelé hajtották a rokkát.

Ez azért vót fontos mert különben nem ált vóna össze a kétrétü fonál. Ezeket a fonalakat viszállás elött beáztatták vizbe, mert ezt álandó-

an föl-alá huszkonnyi köllött a hüvejk és a mutató ujjaik között. Különben nem tapadtt egymáshoz a két fonál és akkor varás közben széjjel foszlott. Viszállás utánn ezt is föl áspálták.

Az asszonyok és lányok összementek fonni hól eggyik, hól a másik házhoz. Ott a szomszégokkal el beszélgettek vagy meslgettek fonyás közbe. Mert a fonyás egyedül nagyonn unalmas vót, azért mentek össze esténkén hogy el ne ámosoggyanak. Meg osztán, a fetróliom is drága vót, azt is spórúnyi köllött.

Napközbe othun fontak. Akinél vót pici gyerek a házba, ott azt monta az öreg szüle :-"Gyere picinyem dudányi"!

A rokka hátúján van egy tiz centis hosszi gömbölü foganték a szabályozó satu véginn. A foganték végin vót egy pici gömb,ezt monták a szülék dudának.

Oda gugyólt a kis gyerek a rokka farához, szájjába vette a foganték végin levő gombot. Foga közé szoritva azt, ahogy a rokka berregett a gyerek pedig dorommbolt hozzá csukott szájjal. Ez vót a rokka dudállás ! A régi gyerekeknek az nagyon teccett, mert akkor nemvót egyéb játék egy rongy babánál, vagy egy cirok szárbul csinátt hegedü. Dudálás közbe megtörtént hogy a dudálló gyerek tekert eggyet a dudán, vagyis a zsing szabájján. Ilyenkor a hajtózsineg meglazúlt és leesett. Ha a hajtókerék zsiros tengelye azt föltekerte a tengelyre, akkor a fonyás szünetelt egy igeig, mert a zsiros zsineget kiköllött mosnyi. Zsiros zsineg nem hajtotta a rokkakereket, mert csuszott rajta. Meg köllött várnyi amig a zsineg megszáradt.

A csöppü fonyását csak a sz-ála kender után kezték el. Azt nemm tették pappir közé mind a szála kendert, azt csak mazzaggal rá kötötték a rokkafára. A csöppübül csak vastagabbfonalat lehetett fonnyi. Melyből küttőzsákot,ponyvát ,lazsnakot lehetettkészittenyi.

A lazsnak egy abrosz nagyságu dúrva vászon, amit takarmány behordásnál használtak az istállókba. Abbul nem húllott ki a széna,mint mikor vasvellával hordgyák.

Fonál áspállása.

Mikor az orsók meg tellettek fonállal, azt föl köllött áspálnyi. Az áspálló fa egyméter hosszi vékony lécbül készült, mélynek a két végin, ellenkező irányba keresztbe vót kb, félméteres vékony léc belevésve. Ennek a két kerszt lécnek a három végin, kis kampószerüség vót. Ezekre azért vót szükség, hogy a föláspátt fonáll le-ne csusszon. A negyedik vége sima vót, arrul husztak le elsőbe a föláspált fonalat. Az áspállásnak szabálya vót. Három köteg fonalat kellett eccerre föláspányi, az vót egy motring.

Egy-egykötegbe hetven szál fonál vót. Egy motringba kettőszáztiz szálfonál köllött.

KAPOSVÁR

Az áspállás kezdetén egy kóc mazzaghoz kötötték a fonál végét, ezt az áspafa nyelének a közepéhez kötötték. Innen kezdődött a szálak olvasása. Áspálás közbe álandóan olvasták ,hogy hány szálat áspáltak föl. Mikor hetven szál vót az áspafán, akkor le ódták az áspafa nyelirül a fonál végime kötött mazzagot és átt kötötték vele a hetven szál, vagyis az egy köteg fonalat.

Eztigy folytatták amig a három köteg rajt nem vót az áspafán, minden hetvenedik szálnál átt kötötték.

Mikor a harmadik köteg is kilett, ott kb, egy méter hosszi fonalat a négy ujjukra csavar-tak és ott elszakasztották a fonalat.

Ezt a fölcsavart fonalat a mazzag végihöl kötötték, utánna levették az áspafárul. Ezután a mazzagnál megfogták a motring fonalat és láncszem formába össze fonyták, az utólsó láncszemet a kócmazzagba tették és a mazzagnál fogva föl akasztották a fogasra.

Ez a kötegenkénti elkötözés azért vót fontos, hogy a gmbolittásnál könnyebb legyen megtalányi az elszakatt fonál végit.

Igy nem kuszálódott össze az egész motring .

A fonál pácullása és fehérittése .

Amikor minden fonyással végeztek az asszonyok, a láncszemre szedett fonál motringokat gyönge ótott meszes vizbe beáztatták.

Áztatás után széjjel bontották a láncszemeket és kirostált fahamuba bele forgatták. A szálak közeit is telli szórták hamuval és szép sorgyába bele rakták a förösztős teknyőbe.

Tetejire vastagon hamut hintettek, és hitvány vizes zsákokkal letakargatták nehogy a gőzze kimehessen.

Ezt mindig kenyér sütés elötti nap csinyáták. Másnap mikor a kenyeret kiszettók a kemencébül, utánna a bepácútt fonalat teknyőstül betettók a forró kemencébe.

A kemence száját rongyal betömköttók, hogy a gőz sehun kine szökhessen a kemencébül.

Utánna két- három napig, mig csak kinemm hült a kemence benne hatták.

A meleg meszes és hamus pácba meg fehéredett a fonál a gőzbe.

Harmad nap kihuzták a teknyőt a kemencébül, kibontották és a hamut kirázták a fonál közül. Utánna vissza rakták a teknyőbe és vitték a folyóba kimosnyi.

A falu két uccáját egy folyó választya el, ezenn három hid van a közlekedés számára. Egy részén rét van a folyó mellett, máshun pedig konyha kertek. A rét melletti részen szokták a fonalat mosnyi, Mert ott kissebb vót az árok. A tiszta folyóvizbe hamar tisztúlt a fonál, mégpedig ullyan formán hogy a motring két végit megfogva a kezük ellenkező irányba való rángatása által, a folyóvizbe gyorsan kitisztút a fonál. Utánna haza vitték és meg szárogatták.

Mosás után már nem szedték láncszemre a motringokat, hanem ugy motring formába ki rakták szárannyi a kerittés tetejire.
Szárittás után a föl gombolittása következett.

A fonál gombolyittás.

A fonál gombolyittó ugy nézett ki , mint egy kereszt alaku körhinta. Egy kereszt alaku jó erős talpfa közepébe,bele véstek egy 8o cm hosszu karvastagságu gömbölü fát. Melynek a tetejébe egy járomszeg vastagságu hegyes vas szeget vertek. Erre a szegre tették a két darab másfél métere s lécet, ezt is kereszt alakba.
Ezen léceken likak vótak fúrva, hogy szabályoznyi lehessen. A lécek végin levő likakba mégy darab csipkésre fürészelt faszegek vótak bele téve. Ezek kb,negyven centi hossziak vótak.
Azért köllött üket kicsipkéznyi ,hogy a fonalat igy lehetett rajta elszójjeztenyi,hogy gombolittás közbe össze ne kuszálóggyon.
Különben a fonál motring össze gabanculódott vóna és elszakatt vóna.
Akkor aztán keresgélhették a fonál végit ,nagyon nehéz vót azt megtalányi. Itt is csak akkor oldották el a köteg mazzaggyát, amikor lefogyott egy-egy köteg fonál.
A két kereszt lécet a közepénél bevésték és ugy illesztették össze, ott kifúrták és igy nem tuttak egymástul elfordúnyi forgás közbe.
A fonál motringot mielőtt a gombolittóra tették, ketten megfogták és az eggyik kezükkel húzták a motringot, a másik kézzel pedig fürtönként huzigálták a fonalat. Ezt azért köllött ,hogy a mosásnál össze ugrott fonalat igy egyengették ki. Csak utánna tették rá a gombolittóra.
Ezután kezdődött a gombolittás, mégpedig ugy ...hogy vót egy ugynevezett "Cséve". Ez tiz senti hosszi száraz borzafa ágábul vót faragva. Mégpedig ugy hogy mindenik végealatt egy rést vágtak,ellenkezőoldalrul. Ezekbe füzték a fonalat és a csévét fogva gombolitották,ez által is simúlt a fonál. A csévére azér is vót szükség, hogy a fonál vékony szála el ne vágja a kezüket.
Csupasz kézzel ezt nem is lehetett vóna gombolittanyi ,mert a vékony fonál szála még a cséve végit is bevágta. Azér köllött egyformára ki faragnyi mind a két végit,hogy áttlehetett forditanyi ha bevágta a végit a fonál. Különben másikat köllött faragnyi.
A szobaközepire álitották a gombolittót,akinél vót öreg néne ott az gombolitgatott. A sámedlin ülve csak tekergette a fonalat, a gombolittó pedig forgott előtte akár csak a ringlispin.
Egy kis darab kukorica csutkát letörtek és arra kezdték gombolittanyi a fonalat. A gombolagoknak keménynek köllött lennyi,mert a takács csak abbul tudott szép sima vásznat szőnyi, amellik fonál jól kisimúlt a

gombolagon. A gombolittást nemcsak az öregek csinálták, a lányok is szivessen gombolitottak. Ezekrül is maratt fönn nóta.

Az öreg aszonyokrul ezt szokták danúnyi :

" Sámedlin ül az anyóka, afonalat gombolitya.
Meg görnyedve ül szegényke, cséve remeg a kezébe".

A lányok nak pedig ezt szokták danúnyi:

"Barna kilány ül a sámlinn,kenderfonalat gombolitt.
Borza cséve a kezébe, szeretőjje jár eszébe!

Gombolittya a fonalat, fáj a szive majd megszakad.
Hijába lessz kender vászna, ha elhatta a babájja !"

A vászon fehérittése és felhasználása.

Mikor végeztek a gombolittással,, elvittók a fonalat a takácsokhoz megszütettni.Kapolyon csak egy takács vót,a Varga Antal bácsi. Ő nem győzte az egész falu fonalát megszűni,ezért sokan Bányosra vitték a szütetnyi valót.
Hogy pénzért mennyiért szütték a vászonnak rőfjét, sajnos én aszt már nemtudom, demég a legöregebb asszonyok sem tuggyák.
Külön végbe vót a sima és a mintás vászon. Mert a türülközőkhöz és a szakajtóruhákhol,meg az abroszokhol, vettek piros szövőpamukot és abbul szebbnél -szebb mintákat szüttek a vászonba.
Mikor elkészűt a vászon, hazavitték a takácstul és azon mód végbe levitték a folyóvizbe meg áztatnyi. Utánna a folyóparti rétre teritették. Napközbe többször megöntözték kánnarózsával, a folyóbul vitt tiszta vizzel. Ha megszáratt, ujra hordták rá kánnákkal a vizet.
Ha szép napos idők vótak, akkor egy hét alatt kifehéredett a vászon. Mert a meleg napsugártul fehéredett a vászon.
Utánna Fölszabdalták. A simavékony vászonbul üngöt ,gatyát, vartak a férfiaknak. A fehérnépeknek pedig ráncos péntölt.
Régen a legények még a templomba is elmentek, a szép fehér ráncos száru bőgatyába. Mindenki maga tákólta össze az üngöt, gatyát ahogy tutta. Ezekrül is sok érdekes nóta maratt fönn, ez is :

"De szeretnék ráncos gatyát varratni.
Ha a babám megtudná azt ránculni.
Vard meg babám ihajja, a ráncos száru gatyámat.
Abba foglak megpörgetni szombat este a bálba!"

A vásznat senki sem vitte varrónéhol, a fehérnépek othol közül varogatták meg. Cérnáért nem köllött pénzt kiannyi, azt fonytak kenderbül. Amit megvartak avval a jó erős kender cérnával, az nem feslett ki még a sujkulló mosó lapicka alatt sem.

Mert a kender vásznat nem kézzel dörgülgették, hanem szapullóba áztatták és utánna mosószéken lapickafával súlykulták ki belüle a mocskot. Addig sújkúták a ruhát amig tiszta viz nem gyütt belüle.

Mindenki maga szabta,varrta a vászon ruhákat. Akinek nemvót érzéke a ruha szabáshoz, Annál meg történt hogy a gatya szára ,eggyik hosszabb lett mint a másik. Vagy ha a gatya üllettyit nem pontossan varta, akkor már nem egyforma lett a két gatyaszára.

Az ilyen fehérnépekrül maratt fönn az a régi nóta hogy:

"Tizenhárom szélbül van az én gatyám .
Csütörtökön este,varta a babám.
Eggyik szára rövid vót,a másik meg hosszi vót,
Látod-e babám ? Nem jól vartad a gatyám !"

Még az is előfordút, hogy aki nem értette a gatyavarrást, az nem várt bele üllletet. Gondúta,ölég bő a szára ,nem feszüll meg rajta.

Az ilyen asszonyok rul ez a nóta maratt fönn:

"Asszony ,asszony, meg tucc csalnyi.
De eggy gatyát nem tucc varnyi !
Vartál eggyet,de üllet nélkül.
Itt állok most gatya nélkül !"

A dúrvább kendert amit nem lehetett megfonnyi, azt pedig a parasztok elvitték a köteleshöl,Az istrángot, kötelet és kötőfékeket készitett belüle. Mert a lábas jószágok sok kötelet elszaggattak.

Akinek nem vót kötélre szüksége ,az pedig elatta a kötelesnek a dúrva csöppü kendert.

A legdurvább cseppüt pedig sikállónak használták el. Mert régen legtöbb helenn födes szobák vótak.

A födes szobákat, konyhákat,pitarokat, áztatott agyagba mártott csöppüvel sikálták föl Avval lehetett szép cifrára fölkennyi a szobafödet.

Errül is vót nóta, ezt szokták danúnyi :

"Fölsikállom szobám főggyit kender csöppüvel.
Ugy várom a galambomat szombat estére.
Sikállóm, ha kender csöppü nem vóna,
Kökényszemü szép szeretőm se vóna !"

A második Világháboru után már senkisem veszödött kenderrel, mert kényelmessebb és szebbruhákat lehetett venni.

VÉGE.